

XV. L E V É L.

*Költ Komáromban, Pünköst Havdnak
22. Napján.*

A Dió-fa' síralmának folytatása.

Máfok ezen jussal dúlják-meg a' Várost,
Falait rontsák-el, öljék-meg az árost,
Agyba főbe verjék szüts, varga, mézfárost,
Egyaránt rongállják gazdagot, és károst.

De látom hogy senki nyilván nem ragadja
Más kintsét, jószágát, mert igen jól tudja,
Hogy illy rossz tételnek büntetés a' zsóldja,
Azért mi a' másé, azt békével hagyja.

Míg Király parantsol, van addig bátorfág,
Hazánk' Törvényjéhez nem fér a' latorfág,
Szép példa adáfsal fénylik a' jámborfág,
Nem meri ki-dugni fejét a' gonofzfág.

Meg-van a' Törvénynek tökéletessége,
Mellyet a' jámborok' engedelmeffége
Ékefít, igazgat kellemetessége,
Úgy van a' népnek is tsendes békeffége.

De mit használ nékem a' törvénynek fénye,
Ha rajtam Útasnak uralkodik kénye,
'S ha tsendes éltemnek nem lehet reménye,
Tenyészik, nem szünik fájdalmak' örvénye.

M. Gyűj. IV. N.

P

Mit

Mit használ hát mondám, ha világos nappal
 Sokafág rám rohan, üt kövel, vér bottal,
 Nints ki gátlást tegyen, hogy a' kik ezt loppal
 Mivelik, azokat tiltsa balta fokkal.

Sokan terjékemet körös körül nézik,
 Hogy madár fészekre akadnak, úgy képzik
 Elméjekben, azt le-fzedni el is végzik,
 Nem találván, okát másoktól kérdezik.

E' kérdésre kiki könnyen felelhetett,
 Ha kö, 's bot reptében engem szemlélhetett,
 Abból ítéletet felőlem tehetett,
 Zöld ágomon madár mért nem fészkelhetett.

Leveles ágakra bár fas fzemmel tekints,
 Madár fészket nem lefz, mert békeféség itt nints,
 Holott a' madárnak fja vólna a' kints,
 De nints védelmére való zár, vagy kilints.

Bezzeg rám hajtott kö meg-áll az ágosban,
 Mint a' fogott madár bé-zárt kalitkában,
 Vagy mint a' katona vérrel meg-vett Várban,
 Nem külömben tsiga magával nőtt házban.

Más féle gonofzág hazudtoltathatik,
 Setét éjtzakával palástoltathatik,
 Más lopott jófzág is el-titkoltathatik,
 Nálam tett véték, ki-nyilatkozathatik.

Mert a' ki zöld héjas dió lopást téfzen,
 Attól a' hámozó kéz fekete léfzen,
 Hasztalanúl mofsa, le nem megy egészen,
 Én vérem az, 's ebből a' bizonyfág kéfzen.

Azért életemet én immár el-úntam,
 Végét szakasztani gyakorta kívántam,

Mert

Mert kefervem' árját szaporodni láttam,
És könnyebbítését hafztalanúl vártam.

Ó! hányszor sóhajtám; bár itt meg-her-
vadnék

Ez álló helyemben, egyfzer ki-száradnék,
Vagy szélvész ereje által meg-szakadnék,
Vagy Meny-kő ütésel több felé hafadnék.

Ó! vajha Eólus Szelet támasztana,
Minden gyümölcstől engem le-fosztana,
Vérem' ontásával úgy meg-apasztana,
Hogy többször olly rúttól más ne pufztítana:

Így ha a' rablásnak oka el-vétenék;
Nem lévén gyümölcsem békével élhetnék;
Bú, bánat, félelem, seb nélkül lehetnék,
Zöld levélből újult ruhát viselhetnék.

Ó minő rettegés, félelem háborog
Elmémben, a' midőn az útas rám morog,
Ha látom fejemnél, hogy már páltza forog,
Akkor még a' belfő bélemben is korog.

Ó! melly nagy haraggal a' követ ragadja,
Minő hamarfággal ellenem lódítja,
Ha tárfa érkezik; az botját szorítja,
Írányoz diómra, 's feléje fordítja.

Én pedig ezeket el nem kerülhetem,
Tsapást, ütést ámbár alig szenvedhetem,
Mert a' föld gyomrába le köteleztetem
Szoros gyökerekkel, 's nem engedtelhetem:

Így le-kötöztetve meg-állom a' verést,
Valamint a' tárgy hely, nyíl, vagy puska
lövést.

P 2

Vagy

Vagy tehát a' vágón fejsze-fokkal ütést,
 Borjú, bárány, ketske késsel való metszést.

Olykor bezzeg volna kedvem a' futásra,
 Mint mikor a' Tzigányt vizzik akasztásra,
 Ez is ha futhatna, szökne a' padlásra,
 Széna közzé, hogy sem élet változásra.

Reszketését gyakran midőn mások látták
 Zöld ágomnak, fokan okúl állították
 Szellő mozdítáfat, és tsak azt gondolták,
 Hogy attól származik, eggy szőval mondották.

Annak pedig oka tsak az eggy félelem,
 'S elmémet emészto kegyetlen gyötrelem,
 Mert az útasoktól nints semmi kegyelem,
 Nem használ, nem segít rajtam a' kérelem.

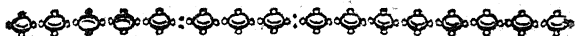
Nints hát egyéb hátra, hanem ha vétettem,
 Vagy ha rossz tettemért halált érdemlettem,
 Rakjatok tsak bízvást tüzet körülöttem,
 Égjen-meg ágastól, tövestől a' testem.

Ha vétettem mondám, ne irgalmazzatok,
 Utólfó szégyenre állani hagyjatok,
 Tövemre a' fejszét tévén ki-vágjatok,
 Így ha bűnös vagyok, vég bosszút álljatok.

Ha pedig én semmit sem vétettem néktek,
 Ki-vágásra 's tüzre nem is ítéltetek,
 Tsendességet tehát nékem engedjeteK,
 'S az el-kezdett úton békével menjeteK.

Tse-

Tsere bogár.

Gyakran valamint a' fáska, úgy ez is az egész erdőt el-pufztítja, úgy hogy a' következő esztendőben is vagy éppen nem, vagy igen későre zöldülnek-ki. — Egynehány esztendővel ez előtt Irlándiának egy részében, nevezetesen pedig egy erdőben, olly képzelhetetlen fokaságú tsere bogarak voltak, hogy nem győzván azokat a' lakosok pufztítani, 's félvén attól, hogy majd ha az erdőnek leveleit meg-eszik, minden egyéb gyümölcsöket is el ne pufztítsanak, az egész erdőt köröskörül meggyújtották, csak hogy tőlök meg-szabadúlhaslanak. — Rend szerént két Hónapig tart az ő pufztítások, úgymint Májustól fogva Júliusig; akkor a' nöstények a' magok hegyes farkaikkal mint egy fél lábnyira bé-áfsák magokat a' földbe, 's tojásaikat oda le-rakják, magok pedig még ki-jönnek, 's egynehány napok múlva el-vesznek. Az ő tojásaikból ki-költ férgek különböző formákba öltöznek, 's négy egész esztendeig laknak a' föld alatt, míglen az ötödikben tsere bogarakká válnak, 's Májusban a' pufztításra ki-mennek, úgy hogy ha egy nyáron sok tsere bogár van, ötödik esztendőben szint annyi, vagy több lesz, ha csak a' rend kívül való hideg,

vagy fok elsözés el nem rontja őket. Míg féreg formában, a' föld alatt lappanganak, addig a' plántáknak 's vetéseknek gyökereiket rágják-el. A' harmadik esztendőben nagyfagok olyan mint az embernek kis úja, formájok fejer fárgás, és tizen-két rovátékok látzának hátaikon, mint a' hernyóknak. A' hollók, varjúk 's dísznók felette igen szeretik ezeket, valamint a' belölök származoit tsere bogarakat is. De mivel ezek némelly esztendőben nem elégségesek az ő elpusztításokra, a' lakosoknak is együtt kell velek dolgozni, kivált Májusban, míg a' nőtények el nem rejtik a' földbe tojáfaikat. Reggel míg a' harmat fel nem száll, könnyű őket a' fákról le-rázni, azután pedig rakásonként meg-égetni. — Valamint a' nagy hideg, úgy a' nagy hévfég is ártalmas nékiék, azért is tsak nap le-mentte után szoktak repdesni. — — Az Indiai tsere bogarak fokkal nagyobbak és mérgefesebbek, úgy hogy jaj annak a' hajónak, mellyet a' tengeren meg-lepnek. Ha öldöfik őket, olly szörnyű bűdőséget okoznak, hogy tsak nem meg-fúlnak miatta az emberek. — Kéntelenek pedig vele, mert még a' vizes 's boros hordóikat is ki-lyuggatják.

Ma-

Magyar Tudós Társaság.

M. Báró Nalátszi Jó'sef Úr, a' mint egygy Levelből nagy örömmel értjük, ezer R. forintot ajánlott a' maga részéről, egygy Magyar Tudós Társaságnak fel-állítására, mellynek fő dolga légyen a' Magyar nyelvnek jó móddal leendő bővítése, pallérozása, 's azon minden szükséges Tudománynak 's mesterfégnek virágoztatása. — Nints benne semmi kétségünk, hogy e' Nagy lelkű Hazafinak ditsőséges példáját mind azok a' Mágnások, Fő Nemesek 's egyéb jó Hazafiak fogják követni, valakik Nemzeteket 's Hazájokat igazán szeretik. — A' Magyar Mú'sák előre a' magok alázatos esedező Leveleket küldik e' végre a' következő Júniusnak 6-dik napján bé-állandó Ország Gyűléséhez, hogy Felsőleges Királyunknak kegyes szárnyai alatt még ez esztendőben egygy ilyen Társaság állittattassék-fel. Nem is lehet abban kételkednünk, hogy a' mi Kegyelmes Urunk, a' II-dik Leopold, ezt meg ne engedje, a' ki nem igen régiben is a' T. N. Vármegyékhez küldött, 's Atyai szívét lehellő kegyes Írásában azt mondja; hogy azt kívánja, hogy a' Magyar Nyelv az egész Országban közönséges és virágzó nyelvvétettessék. — Erre fokot szolgálhatna az ilyen Magyar Társaság; de meg kell vallani,

hogy e' fem lenne elégféges, hanem ha a' Polgári és Törvényes dolgok Magyarúl folytattatnak. — Tsak egyedül e' teheti a' maga Hazájában a' mi nyelvünket elfövé, gyökerefsé, közönfégefsé és virágzóvá. —

Felentés.

Szeretettel 's bizodalommal kérettetnek azon érdemes Urak, a' kik még erre, vagy az el-múlt fél esztendőre is, a' Mindenés Gyűjteményért az öt forintokat meg nem küldötték, hogy azokat Póstán vagy más alkalmatofsággal meg-küldeni méltóztassanak. —

A' Találós Mese vólt *Koporsó* vagy *Sír*; a' Rejtett Szó *Tolvaj*, mellyből kitelik *tol, vaj*.

Találós Mese.

Két Testvérek vagyunk, 's a' miolta lettünk
Egyik másikunktól mindenkor születünk.

Rejtett Szó.

Hárma betüimnek kedves italt téfzen:

Elfő négye szájban mardosóvá léfzen.

Négy hátulső eszközü olly dolog tevésre:

Melley jó ruhákat ad fokra nem kevésre.

A'

A' mint rendben vagyok Dániel fzeretett:
 'S tárfaival együtt kövérré tétetett.
 Horváth Sámuel.

Magyar Országnak nevezetesebb Tavai.

1. A' Fertő, Sopron és Moson Várme-
 gyék közt: hossza négy mért föld, szélessé-
 ge kettő. Úgy vélekednek fokban, hogy en-
 nek helyénn hajdan városok és faluk állttak.
 Az Eszterházi Hertzeg' Leveles-tárjában (Ar-
 chívum) vagyon erre egy bizonyfág, melly
 a' Fertő' helyén tízen négy Helyfégeket ne-
 vez. — Még ennek a' Századnak kezdeté-
 ben igen fok halak találtattak a' Fertőben;
 de 1728-tól fogva kezdett, a' vize sófodni, 's
 azólta a' benne lévő halak is kevesednek.
 Ma is fognak ugyan benne nem kevés pon-
 tyokat, tsukákat, kárászokat, mellyek a'
 lakosoknak élelmül szolgálnak. A' szélein
 termő nádakban fok vízi-tyúkok, kátsák és
 sneffek laknak. Az Urafág fok hafznot vesz'-
 bé a' nádasból, mellyet a' fzegények épü-
 letre és fütésre hordanak. A' Szétséni Gró-
 fi Familia bír ezen a' Fertőn az úgy nevez-
 tetett vízi jufsal. A' körül belől lévő embe-
 rek azt beszélik, hogy mikor a' Fertő tele
 van vízzel, akkor kevés bor lesz', ha pedig
 kitsiny, akkor fok és jó bor lesz': de ezt a'
 közönséges beszédet a' tapasztalás már fok-

szor meg-hamisította. E' mellett a' tó mellett fekszik *Rust*, (Ruffinum) melyet Leopold 1685-ben Királyi városá tett. Egynehány ízben, mikor a' Fertő bé-fagyott, itt Rusztnál meg-mérettetett annak szélelsége. 1735-ben taláztatott a' szélelsége három ezer nyóltz száz harmintz ölnek, 1776-ban pedig három ezer háromszáz harmintz nyóltz ölnek. 1736-ban olly kitsiny vólt a' Fertő, hogy ugyan itt Rusztnál négy emberek aratáskor által gázolták, és Ilnitzbe mentek, melly a' túlfó partján esik; még pedig úgy, hogy fohol sem ért nékik a' víz hónalljig. De minteggy húsz esztendőktől fogva mindenkor nevededik a' Fertő; és a' körül belől lévő helységeknek rétjeiket 's szántó földjeiket nagy rézént el-borította. A' több helységek között, mellyek a' Fertő mellett taláztatnak, leg-inkább emüitést érdemel *Eszterháza*. A' kik ezt az igen pompás Kastélyt, és meszszire ki-terjedő gyönyörűséges kertjét minden benne valókkal együtt meg-nézegették, nem tudnak elegendő szókat találni annak szépségének illendöképpen való le-rajzolására. Hajdan az Eszterházi Familiának tsak egy közönséges vára vólt itt, melly *Schrottennek* neveztetett: de a' mostani Hertzeg igen ditsőfégesen meg-építtette ezt, 's a' maga nevéről Eszterháznak nevezte, úgy hogy

már

már a' régi nevérol emlékezet fintsen. Mikor valamelly Felső vendégek jelennek-meg Eszterházán, azoknak mulatságokra olyan készületeket tétet a' Hertzeg, mellyek Párisba is oda illenének. Mária Thérésia is némelly nap gyönyörűségesen mulatott itt. Printz *Rohán* meg-látogatta Eszterházát 1773-ban, a' mikor itt igen nagy öröm és vígalság tartattatott, mellyet örökké emlékezetesé tett Bessenyei György a' maga szép Magyar Versei által, mellyek Eszterházi-Vígalságoknak neveztetnek. 1775-ben, meg-látogatta ezt a' Herizegi Kastélyt Értz Hertzeg *Ferdinand* a' maga Felelégével *Beatrix Fonestével*. Az egész Kastély ugyan igen pompás; de fő-képpen bámulásra méltók ebben, az alsó ebédlő szoba, 's a' felső, melly *Belvédernek* neveztetik, a' *Sala-terréná*, és a' Bibliotheca, mellyben huszon két ezer darab Könyvek találatnak. Megjegyzést érdemel a' Komédia-ház is, melly egy a' leg-pompásabbak között Európában, 's egyéb ékességei között, valamint az ebédlő szobában, úgy ebben is a' kő-falak mellett a' szökő-kútak kezdenek ugrádozni. A' kertben nevezetes épületek; a' Diána-temploma, a' Nap-temploma, a' Szeretet és Szerentse temploma, a' Bagatell, melly tsak akkor építettett, mikor a' Rufiai Nagy Hertzeg-

tzeget várták vólt ide, és noha tsak fából építetett, még is száz ezer forintokba került; a' Szarándokfág, és a' Márk-piatza, a' hol a' mesterféges tüzek égettetnek-el. — Nem régiben egyy Haza-fi, mikormind ezeket a' szépségeket forra járta, 's mikor halotta némelly Tifztektől, hogy már a' Kastyély és a' Kert többen van öt milliónál; nem állhatta-meg hogy így ne szóljon, hogy ha tsak egyy ötöd részét is ennek a' fok kintsnek arra szánta vólna a' Hertzeg, hogy azon az ő Uradalmaiban lévő árva Magyar gyermekek' számokra holmi szükféges mesterfégekre tanító fundátiók építetnének, vagy pedig a' Magyar nyelvnek virágoztatására, 's az által az egész Nemzetnek megvilágosítására 's boldogítására tzelező Társfág állíttatott vólna fel, azzal a' maga nevét fokkal kedvesebbé 's halhatatlanabbá tette vólna, mint ez által a' külömben igen pompás épület által, mellyet egyy föld-indulás semmivé tehet. — Más felől a' Fertőhöz nem meszfizire esik *Sopron*; melly Királyi város Sopron Vármegyében, nyóltz mért-földnyire Bétshez, és ugyan annyira Pofonhoz. Ez a' maga eredetét vette vólt még a' régi Rómaiaktól; de igen nagy homályosságban vagon az ő régi Históriája. 1782-ben mikor Gróf Festetics Pál itt egyy kertét békerítette, találtak az építők Római pénzekre, lám

lámpáfokra, 's a' többek között egygy köre
 ilyen fellyül-írásal: P. Pompeius P. F. Volt.
 Colonius Viæna. Vet. Leg. III. P. F. An-
 no LXX. F. S. E. T. F. I. A. R. B.
 Pompeiæ Fulcae L. A' régi Magyar Orzá-
 gi Királyok fok szabadságokkal aján-
 dékozták-meg Sopront. A' közönséges ér-
 telem szerént, még Salamon Király tette Ki-
 rályi várofsá, a' következő Királyok pe-
 dig, Imre, IV-dik Béla, V-dik István és
 a' következők meg-erősítették. Mátyás
 Király 1464-ben egygy Levelet küldött a' Vá-
 rosnak, mellyben annak hűségét nagyon meg-
 dítsérte. A' XVI-dik Százban 1673-ig volt
 itt a' Reformátusoknak oskolájok 's Prédiká-
 torjok. — III-dik Ferdinánd és a' Leopold
 Felelége itt koronáztattak-meg. Tartattat-
 tak itt a' régi időkben öt ízben Ország gyű-
 lései; úgy mint 1553-ban, 1622-ben, 1625-
 ben, 1635-ben, és 1681-ben.

2-dik Tó Magyar Országban a' *Balaton*,
 Somogy, Szala, és Veszprém Vármegyék
 között. Ennek hossza az egyenes línéán har-
 mintz hat ezer öl, a' szélelége Foknál nyóltz
 ezer öl, Tihánynál hat száz, nagy részént
 pedig egyébütt három ezer öl. Az eddig ta-
 láltatható leg-nagyobb mélylége kilentz öl.
 Egynehány esztendőktől fogva mind rebes-
 getik, hogy a' Balatont a' Dunába tsapolják;
 de mivel a' Föld-mérök a' reája tejendő köl-
 tsé-

tséget igen fokra tették, a' munkához nehezen kezdenek. Nem régiben egy Helvétus azt projectálta, hogy ha tsak két lábnyi vizet tsapolnak is le, leg-alább meg-nyerné az Ország azt a' nagy hafznot, hogy a' melly Pósta út most az egéfsz Balatont meg-kerüli, hogy Budára mehessen, úgy a' Balaton napkeleti oldalán fok mért-földeket meg-nyerne a' Pósta, 's nem is lenne töltött útakra szükség, minthogy a' Balatonnak fövényes feneké töltött út helyet szolgálna. Abban a' félszigetben, mellyben *Tihány* vagyon, találtnak kövé vált ketske körmök, mellyek némellyeknek értelmek szerént nem egyebek, hanem a' Balatonnak tajtékjától bé-mázoltattott, a' haboktól ki-verettetett, és a' naptól meg-keményítettett tsigák. Talátnak kövé vált fák, és nádaknak töveik is. A' tóban találtnak fok-féle halak, nevezetesen a' *fogas*, mellynek két fogai ki-állanak, és a' melly hal' neme egyébütt nem találtnak. A' nádasban találtnak számos gödények is, mellyeknek órrokból apró hegedük készítettnek 's igen jól hangzanak, a' torkokon lévő bőrökkel palástokat 's bundákat prémzenek. *Kövesnél* a' Balaton' partja tizen hét ölnyi magasságú. A' Balaton' vize igen könnyű, és esztendeig is el-lehet pintzében tartani úgy, hogy meg-nem bűdösödik. Nevezetes helységek a' Balaton mellett, *Füred*, Szala
Vár-

Vármegyében, melly ékeskedik szép szőlő hegyekkel, fok forrásokkal, nevezetesen a' *Savanyú-víz*' forrásával, melly ennek határában esik a' Balaton parton, 's a' mellynek vizének italára minden nyáron fok idegen vendégek jelennek-meg. 1775-ben, Májusnak 8-dik napján egy felhő szakadás haszna vehetetlené tette vala. 2. *Keszthely*, nagy mező város, mellyet a' meg-hólt Gróf Festetics igen meg-népefített, úgy hogy többben laknak benne nyóltz ezer embereknél, a' kik többnyire mester emberek. E' mellett esik az a' *kénköves tó*, melly *Hé-víznek* nevezetik, melly három ezer ölnyre vagyon a' Balaton tavától. Ennek hosszúsága tizen négy ezer öl, szélelsége pedig hatvan. Igen hasznosnak mondatik ez a' víz a' *scorbútos*, a' *frantzus*, 's más betegségekben mellyek a' vérnek meg-romlásából származnak. — 3. *Tihány*, melly mintegy a' Balaton közepén láttattatik feküdni egy fél szigetben. Itt vólt egy híres Apátúrfág eddig, mellyet a' Savanyú vízen meg fordúlt vendégek ottan ottan meg-látogattak, és jó szívvel fogadtattak. András Király fundálta vólt ezt az Apátúrfágot, a' kinek tetemei itt fekszenek az óltár alatt. A' Klastromhoz mint egy hatvan ölnyre nap-nyúgot felől ha megáll az ember, és tsendes időben beszéll, olyan vissza hangzatot vagy echót tsinál az, melly

egy

egy a' leg-híresebbek között Európában. Ez az echó közel egy egész fort vissza-mond az ember után. Ezen kívül esnek még a' Balatonnak két partján mintegy harmintz faluk, és egynehány majorok.

3. *Palitsai-tó*, Báts Vármegyében, három mért-földnyire Szegedhez. Ennek kerülete közel három mért-föld. Igen alkalmas ferde hely ez a' körül belől lévő helységeknek, 's minthogy a' víz bővülköik *alkali sóval*, alkalmas a' gyenge tagoknak erősítésekre. A' fekélyes testüek különösen nagy haszonnal élhetnek ezzel a' ferdevel.

4. *Sóri-tó*, nem messze Szent-györgyhöz, melly 1647-ben lett Királyi Város. Mátyás és Rudolf Királyok alatt fok Magyar Nemesség tartózkodott ebben a' Városban: ma mintegy két ezer lelkek találatnak benne. — Némelyek úgy gyanakodnak, hogy ez a' tó egy a' régi *Peisó-tóval*, mellyről Pofon neveztetik. — A' mellette lévő erdő nagy hasznára van Sz. György Városának: de csak a' hideg téli időkben lehet a' fákat benne vágni, minthogy egyébkor nagyon motsáros a' földje.

5. *Tsáddéki-tó*. Ez előtt egynehány esztendőkkel árokra vétettetett ez; mellyel nem csak fok legelő mezőt nyertek, hanem a' Pofoni út is egy mért-földdel rövidedett.

A' többi következik.